

(1) ספר בראשית פרק א

(כ) וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יִשְׂרָצוּ הַמַּיִם שְׂרָץ נֶפֶשׁ חַיָּה וְעוֹף יְעוֹפֵף עַל הָאָרֶץ עַל פְּנֵי רִקיעַ הַשָּׁמַיִם:
(כא) וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הַתְּנִינִם הַגְּדֹלִים וְאֵת כָּל נֶפֶשׁ הַחַיָּה הַרְמֵשֶׁת אֲשֶׁר שְׂרָצוּ הַמַּיִם לְמִינֵהֶם וְאֵת כָּל עוֹף כְּנָף לְמִינֵהוּ וַיִּבְרָא אֱלֹהִים פִּי טוֹב:

(2) ספורנו עה"ת ספר בראשית פרק א פסוק כא

ויברא אלהים את התנינים. שלא הספיק הכח המוליד המסודר במים להמציא התנינים הראשונים בלי זרע עד שברא אז כח מספיק לזה:

(3) העמק דבר על בראשית פרק א פסוק כא

ויברא וגו' למינהם. הודיע הכתוב דאע"ג דבשעת מאמר הקב"ה. יצאו כמה מיני בריות במים ובעוף. מ"מ גם אח"כ הוסיף הקב"ה לברוא מאלו אשר יצאו כבר במאמר כמה מינים.

(4) תלמוד בבלי מסכת בבא בתרא דף עד:

אמר רב יהודה אמר רב כל מה שברא הקב"ה בעולמו זכר ונקבה בראם אף לויתן נחש בריה ולויתן נחש עקלתון זכר ונקבה בראם ואלמלי נזקקין זה לזה מחריבין כל העולם כולו מה עשה הקב"ה את הזכר והרג הנקבה ומלחה לצדיקים לעתיד לבא שנאמר (ישעיהו כז:א) והרג את התנין אשר בים ואף בהמות בהררי אלף זכר ונקבה בראם ואלמלי נזקקין זה לזה מחריבין כל העולם כולו מה עשה הקב"ה סירס הזכר וצינן הנקבה ושמרה לצדיקים לעתיד לבא שנאמר (איוב מ"טז) הנה נא כחו במתניו זה זכר ואוננו בשרירי בטנו זו נקבה התם נמי ליסרסיה לזכר וליצננה לנקבה דגים פריצי וליעביד איפכא איבעית אימא נקבה מליחא מעלי איבעית אימא כיון דכתיב לויתן זה יצרת לשחק בו בהדי נקבה לאו אורח ארעא

(5) תלמוד בבלי מסכת בבא בתרא דף עה.

אמר רבה א"ר יוחנן עתיד הקב"ה לעשות סעודה לצדיקים מברשו של לויתן שנאמר (איוב מ:ל) ייכרו עליו חברים ואין כרה אלא סעודה שנאמר (מלכים ב' ו:כג) ויכרה להם כרה גדולה ויאכלו וישתו ואין חברים אלא תלמידי חכמים שנאמר (שיר השירים ח:יג) והיושבת בגנים חברים מקשיבים לקולך השמיעני

(6) רש"י על בראשית פרק א פסוק כא

התנינים - דגים גדולים שבים
ובדברי אגדה הוא לויתן ובן זוגו שבראם זכר ונקבה והרג את הנקבה ומלחה לצדיקים לעתיד לבא שאם יפרו וירבו לא יתקיים העולם בפניהם. התנינים כתיב:

(7) ספר גור אריה על בראשית פרק א פסוק כא

ובדברי אגדה וכו'. דאם לא כן למה הוציא התנינים מן הכלל של "כל נפש החיה הרומשת", אלא שהם בריות מיוחדים כמו לויתן ובן זוגו:
והרג הנקיבה וכו'. שהרי "תנינים" חסר כתיב. ואין לומר שהרג הזכר, שאמרו בגמ' בבבא בתרא (עד ע"ב) דכיון דכתיב (תהלים קד, כו) "לויתן זה יצרת לשחק בו", לאו אורחא לשחק עם הנקיבה:

(8) ספר משכיל לדוד על בראשית פרק א פסוק כא

התנינים וכו' ובדברי אגדה וכו'. הוצרך לדברי אגדה דאילו כפשוטו ק' דהתנינים הוה סגי דאילו שאר דג' הא כתבינהו קרא שרץ נפש חיה וכו' והתנינים דהכא ע"כ לבריות שבים וא"כ הגדולים למה לי אבל לפי המדרש ניהא:

(9) רמב"ן על בראשית פרק א פסוק כא

ואני תמה למה לא אמר ביום הזה "ויהי כן" - ואולי לא יתכן להזכיר "ויברא" אחרי "ויהי כן", כי מבראשונה ידבר ורבותינו אמרו (בבא בתרא עד:) כי התנינים הגדולים הוא לויתן ובת זוגו שבראם זכר ונקבה, והרג הנקבה ומלחה לצדיקים לעתיד לבא ואפשר כי מפני זה לא היה ראוי שיאמר בהם "ויהי כן", כי לא עמדו עוד:

10) ספר גור אריה על בראשית פרק א פסוק כא

ומפני שרש"י הכניס זה המדרש בפירושו, והרבה בני אדם אשר לא ראו אור החכמה קשה עליהם דבר זה, ולא ידעו נתיבות החכמה, שאילו ידעו לא יחשבו כזאת, והיו נפלאים ומשתוממים על דבר נפלא הפלא ופלא איך חכמה ובינה כזאת נתן אלקים בלב חכמים

11) רבנו בחיי על בראשית פרק א פסוק כא

ואין תכלית הכוונה באותה סעודה כוונת המאכל והמשתה לבד למילוי הכרס ולהנאת הגוף והגרון שאין זה ענין העולם הבא, אלא שכבר נודע שבסיבת המאכל והמשתה יתעוררו כוחות הגוף ובהתעורר הכוחות הגופניות יתעוררו ויתחזקו גם כן כוחות הנפש לאיזה ענין שיכוון אליו האוכל להמשיכם ולהישירם אליו לפי שהמאכל והמשתה סיבות גדולות לשמחת הלב ולהרחיק העצבון והדאגה.

12) ומן הידוע כי ברבות השמחה יתחזק הכח השכלי שיש בנפש ויהיה יותר מוכן להשיג המושכלות, וכענין האמור באלישע (מלכים ב ג, טו) קחו לי מנגן, ודרשו ז"ל (פסחים קיז.) אין שכינה שורה לא מתוך עצלות ולא מתוך עצבות אלא מתוך דבר שמחה, וכענין המטעמים ששאל יצחק וביאר הכוונה בעבור תברכך נפשי, לא אמר בעבור אברכך, כענין סעודת אהרן וכל זקני ישראל עם חותן משה לפני האלהים, וכענין סעודת שמואל, וכתוב בני הנביאים עומדים ומתנבאים לפניו, וכן יתכן להיות הסעודות ההן לצדיקים בכשר ודגים נבראו מששת ימי בראשית לתכלית הזה בתכלית העונג שאין העולם הזה ראוי להשיג אליו זולתי לעולם הבא ואותן שהן מזומנים לאותן סעודות שהן תכלית המבוקש למין האנושי:

13) . . . ועל דרך השכל ענין לויתן זכר ונקבה בראם ירמוז לענין השכל והנפש, וביארו חכמי האמת למה לא היה האדם מוכרח על מעשיו עד שיתדמה לשכלים הנפרדים להתמיד על הכוונה שנברא בעבורה שהיא עבודת ה' יתברך וידיעת אמיתותו שהיא פעולת השכל, ידוע כי נפש האדם חכמה בכח ומוכנת לקבל השכל בכח השכלי שבה וכשהיא נגררת אחר השכל ונזקקת אליו הוא מראה פעולותיו בה והנפש כחומר והשכל לה צורה, לכן נקרא השכל זכר והנפש נקבה, ולויתן ענין חיבור מלשון ילוה אישי אלי (בראשית כט, לד) גם ענין פאר מלשון לויתן חן (משלי א, ט) שמתלווה אל הנפש וכשהיא נגררת אחריו הוא לה לויתן חן נקרא לויתן וכשהיא נזקקת לו ומתלווה אליו תשוב להיות כמוהו, יקראהו לויתן זכר ונקבה כאילו הם מין אחד וענין אחד זולתי שזה זכר פועל וזה נקבה מקבלת הפעולה, ועל כן אמרו כי לויתן זכר ונקבה, ופעמים יקראו אותן לויתן מפני שהם מתחברים ומתלויים בגוף:

14) והנה האדם אחר שנתהוה על הכוונה הזאת שאמרנו למה לא נברא ישר מתדמה לשכלים הנפרדים ושלא יהיה לנפש האדם כח המתעורר שממנו תתאוה פעם לדבר ופעם תמאסהו לברוח ממנו, כדי שתהיה נפשו ושכלו נזקקין זה לזה תמיד ויהיו כשכלים הנפרדים, וזהו שאמר אלמלי נזקקין זה לזה מחריבין את כל העולם כולו לפי שיבטל כח ההולדה מן המין האנושי שאין ענין ההולדה מפעולות השכל כי אם מפעולות הנפש המתאוה וכן אם היה ענין השכל מתמיד על הנפש ונזקק לה תמיד תהיה הנפש דבקה למעלה בלי שתפרד ותתקיים בכח הגוף כענין אליהו,

15) מה עשה סירס את הזכר והרג את הנקבה, הסירוס הזה העדר כח ההולדה גם ההריגה העדר החיים, ולפיכך כינו אסיפת הדבר והעדרו לסירוס והריגה, ומלחה לצדיקים לעתיד לבוא הדבר המעמיד כנוהו במליחה כאומרו (כתובות סו ע"ב) מלח ממונא חסר, וממנו ברית מלח עולם (במדבר יח, ט), מפני שהמלח מעמידם מלקבל הפסד, והכוונה בכל זה כי הסירוס השחתת כלי ההולדה והעדר הכח מהם והוא סיבת ריחוק הזכר מן הנקבה וסיבת הפסד בעלי חיים, ועל כן אמר ומלחה רמז כי יש לנפש הצדיקים השארות והיא קיימת לעולם הבא, ולפי שהנפש והשכל לקוחים מים החכמה והם דברים נעלמים המשילו וכינו אותה כדגים שנבראו מן הים, עד כאן לשון הרב הגדול מורי נ"י: